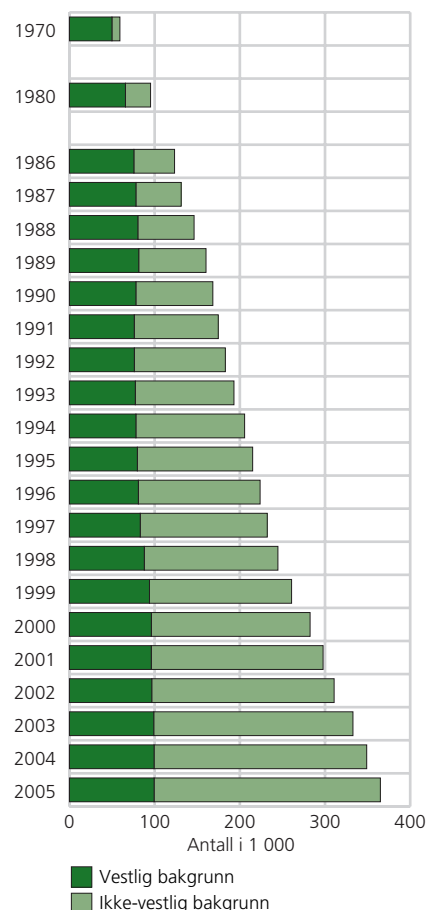

Innvandrerbefolkningen er en svært sammensatt gruppe. Som i befolkningen ellers består den av mange ulike individer i ulike aldre og størrelser, med ulik utdanning og ulik sosial bakgrunn. I tillegg er de fra over 200 ulike land og snakker enda flere språk.

Gunnlaug Daugstad

Figur 1. Innvandrerbefolkningen, etter landbakgrunn. 1. januar 1970-2005

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Gunnlaug Daugstad er rådgiver og koordinator for innvandrrelatert statistikk i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk (gunnlaug.daugstad@ssb.no)

Innvandrerbefolkningen omfatter både personer som har kommet som flyktninger, arbeidsimmigranter, gjennom familiejenforening med flyktninger eller andre og gjennom familieetablering til personer med eller uten innvandrerbakgrunn. Denne gruppen omfatter også personer som er født og oppvokst i Norge. Dette er en så mangfoldig gruppe at vi ikke bør trekke generelle slutninger. Vi skal likevel forsøke å trekke opp noen hovedlinjer for hvordan det går med innvandrerbefolkningen i Norge, men med noen glimt av forskjellene innenfor innvandrerbefolkningen.

Innvandrerbefolkningen har økt jevnt de siste 25 årene. Sammensetningen i innvandrerbefolkningen har også endret seg mye. Mens det i 1980 i hovedsak var innvandrere med vestlig bakgrunn, består innvandrerbefolkningen i dag av 73 prosent med ikke-vestlig bakgrunn (figur 1). I 2004 stod imidlertid europeere for den største nettoinnvandringen (les mer om dette i artikkelen om befolkning i denne utgaven av Samfunnsspeilet og Forgaard og Dzamarija 2004).

Mange unge voksne i innvandrerbefolkningen

I innvandrerbefolkningen er det relativt mange unge voksne sammenlignet med gjennomsnittet i Norge. Nesten halvparten av innvandrerbefolkningen var ved inngangen til 2005 i alderen 20-44 år. Samtidig var det en langt mindre andel eldre i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen ellers. De gamle i innvandrerbefolkningen har stort sett vestlig bakgrunn, mens de fleste barna har ikke-vestlig bakgrunn. Siden ikke-vestlig innvandring egentlig startet på slutten av 1960-tallet, er det få som har rukket å bli 60 år gamle. Om vi sammenligner førstegenerasjonsinnvandrerne med etterkommerne, ser vi at alderssammensetningen er svært ulik. Over en tredjedel av etterkommerne er fire år eller yngre, og det var bare drøye en femtedel som var eldre enn 15 år. For førstegenerasjonsinnvandrerne er over halvparten i alderen 20-44 år (se Forgaard og Dzamarija 2004).

Innvandrere = begge foreldre født i utlandet

Innvandrerbefolkningen omfatter personer som er født i utlandet eller i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Det vil si at innvandrerbefolkningen omfatter førstegenerasjonsinnvandrere og norskfødte med to utenlandsfødte foreldre (ofte kalt etterkommere).

Ikke-vestlig og vestlig bakgrunn

Med vestlige innvandrere menes innvandrere fra land i Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. Med ikke-vestlige innvandrere siktes det til personer med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia.

De fleste innvandrere bor i sentrale strøk

En tredjedel av innvandrerbefolkningen bodde i Oslo ved inngangen til 2005. Oslo hadde en innvandrerandel på 22 prosent, deretter fulgte Drammen (17 prosent), Lørenskog (14 prosent), og Askim, Skedsmo og Båtsfjord (12 prosent). Sentraliseringen i innvandrerbefolkningen er spesielt sterk blant dem med ikke-vestlig bakgrunn, og bortimot halvparten av alle ikke-vestlige innvandrere bor i Oslo og området rundt (figur 2). Kommunene Bærum og Asker skiller seg ut fra de andre kommunene rundt Oslo ved at de hadde en større andel av den vestlige innvandrerbefolkningen enn av den ikke-vestlige befolkningen boende i kommunen. Det samme var tilfellet for Stavanger og Tromsø.

Flere innvandrerungdommer tar videregående opplæring ...

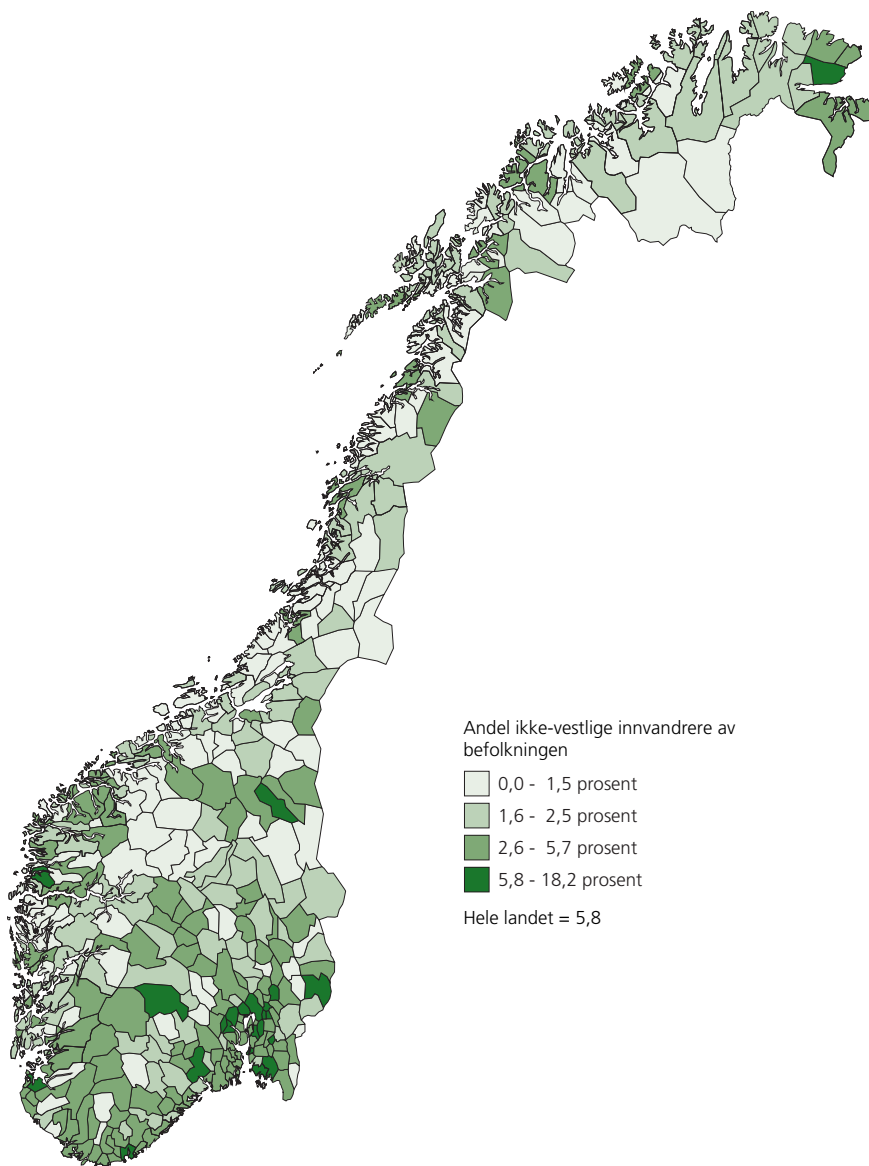
Utdanning regnes for å være nøkkelen til å få innpass i arbeidslivet, og utdanningsnivået i befolkningen er økende. Innvandrerungdom med ikke-vestlig bakgrunn tar i mindre grad utdanning enn ungdom generelt. Av alle 16-18-åringer i landet, var 90 prosent i utdanning høsten 2003. Blant førstegenerasjonsinnvandrere i samme aldersgruppe var 73 prosent i utdanning, mens andelen blant etterkommerne i samme aldersgruppe var 87 prosent (se Fjeldseth 2004). Innvandrerjenter er noe bedre representert enn gutter med samme bakgrunn. Kjønnforskjellene er noe større blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn for elevene i videregående opplæring ellers.

I antall er det likevel langt flere førstegenerasjonsinnvandrere enn etterkommerne som er i videregående opplæring. 14 000 elever hadde innvandrerbakgrunn høsten 2003, og hele 78 prosent av disse var første-generasjonsinnvandrere. Førstegenerasjonsinnvandrerne i videregående opplæring er også noe eldre enn etterkommerne. Dette må sees i sammenheng med innvandrerbefolkningens sammensetning og aldersstruktur.

... men flere faller fra underveis i utdanningsløpet

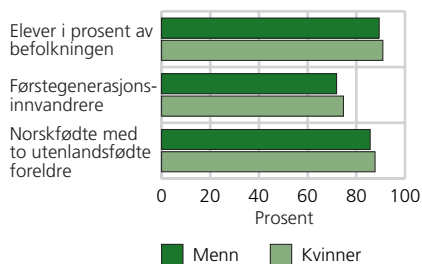
Det er litt færre ungdommer med innvandrerbakgrunn som ikke starter på videregående opplæring etter endt grunnskole. Blant alle elevene som fullførte grunnskolen våren 2002, var mer enn 96 prosent i videregående

Figur 2. Ikke-vestlig innvandrerbefolkning i prosent av folkemengden. 1. januar 2005

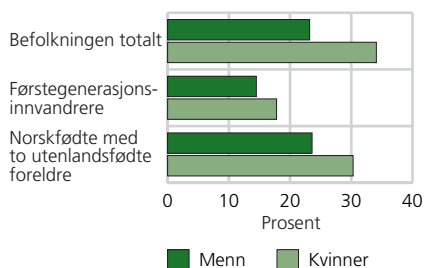
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 3. Elever i videregående opplæring¹ i prosent av registrerte årskull 16-18 år, etter kjønn og innvandringskategori. 2003

¹ Elever og lærlinger under opplæringsloven.
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4 Studenter i høyere utdanning i prosent av registrerte årskull (19-24 år), etter kjønn og innvandringskategori. 2003

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

utdanning samme høst. Blant førstegenerasjonsinnvandrere var overgangsansdelen noe lavere, 91 prosent, mens den blant norskfødte med to utenlandsfødte foreldre var 95 prosent (Fjeldseth 2004).

Elever med innvandrerbakgrunn har også dårligere gjennomstrømning i videregående opplæring sammenlignet med hele elevmassen. Av elevene med innvandrerbakgrunn som startet i videregående opplæring i 1998, hadde 57 prosent fullført og 37 prosent avbrutt utdanningen i løpet av fem år. For alle ungdommer i samme årskull var det 71 prosent som hadde fullført og 24 prosent som hadde avbrutt utdanningen i løpet av fem år. Jentene fullfører i større grad enn guttene både blant alle ungdommer (jenter 76 prosent og gutter 67) og blant ungdom med innvandrerbakgrunn (jenter 62 prosent og gutter 50). Det er størst andel elever med bakgrunn fra europeiske land som fullfører videregående opplæring, 56 prosent av jentene og 54 prosent av guttene. Lavest andel som fullfører finner vi blant elever med bakgrunn fra afrikanske land. Blant disse var det bare 48 prosent av jentene og 38 prosent av guttene i 1998-kullet som hadde fullført i løpet av fem år (se artikkelen om utdanning i denne utgaven av Samfunnsspeilet, og <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/>).

De som fullfører videregående opplæring fortsetter i stor grad i høyere utdanning

En stor andel av innvandrerelevne som fullførte videregående utdanning våren 2002, fortsatte i høyere utdanning samme høst. Hele 26 prosent av elevene med innvandrerbakgrunn fortsatte i høyere utdanning i Norge eller utlandet, som er høyere enn for hele elevgruppen (Fjeldseth 2004). Elever med innvandrerbakgrunn er likevel i mindre grad representert i høyere utdanning, til dels på grunn av at flere faller fra før og underveis i videregående opplæring. I alderen 19-24 år var 16 prosent av førstegenerasjonsinnvandrerne i universitets- og høyskoleutdanning høsten 2003. For hele befolkningen var andelen 29 prosent, mens det for etterkommerne var en andel på 27 prosent (figur 4). I 1997 var andelen førstegenerasjonsinnvandrere i alderen 19-24 år i høyere utdanning på 11,9 prosent, og for etterkommerne var andelen 23,1.

Det har vært en økning i deltakelsen i høyere utdanning. For enkeltland er deltakelsen i høyere utdanning i alderen 19-24 år høyest for førstegenerasjonsinnvandrere med bakgrunn fra Kina, med 50,2 prosent av årskullet for mennene og 42,8 for kvinnene. For førstegenerasjonsinnvandrere med bakgrunn fra Pakistan er deltakelsen 14,7 prosent for mennene og 10,5 prosent for kvinnene. Blant førstegenerasjonsvietnamesere er deltakelsen på henholdsvis 22,8 prosent (kvinner) og 24,1 prosent (menn).

For etterkommerne med bakgrunn fra Pakistan er deltakelsen noe høyere enn blant førstegenerasjonen, kvinnene med 25,8 prosent av årskullet og 22,2 prosent for mennene. For etterkommerne med bakgrunn fra Vietnam er kjønnsforskjellene enda større, med 47,4 prosent for kvinnene og 37,1 prosent for mennene.

Lavere sysselsetting blant innvandrere

Det er lavere sysselsetting blant innvandrere enn i hele befolkningen. 4. kvartal 2004 var sysselsettingen blant førstegenerasjonsinnvandrere på 56,6 prosent, mot 69,3 i hele befolkningen (16-74 år). Her er det imidlertid store forskjeller etter landbakgrunn. Mens nordiske innvandrere har et

sysselsettingsnivå som er høyere enn for befolkningen ellers, har innvandrere med bakgrunn fra afrikanske land lavest sysselsettingsnivå.

Særlig har kvinner med innvandrerbakgrunn lavt sysselsettingsnivå (figur 5). I hele befolkningen i alderen 16-74 år hadde menn og kvinner en sysselsetting på henholdsvis 72,5 og 66 prosent (<http://www.ssb.no/emner/06/01/innv-regsys/>). Tilsvarende tall for førstegenerasjonsinnvandrere var henholdsvis 61,1 og 52,2 prosent. Størst differanser mellom menns og kvinners sysselsetting finner vi, kanskje noe uventet, i vestlige innvandrergrupper av de som kommer fra Nord-Amerika og Oseania og Vest-Europa (utenom Norden). Der nest kommer asiatiske innvandrere (inklusive Tyrkia). Minst kjønnsforskjeller i sysselsettingsnivået er det blant nordiske innvandrere. Lavest sysselsetting er det blant førstegenerasjonsinnvandrere med bakgrunn fra afrikanske land, med 35,5 prosent sysselsatte kvinner og 45,6 prosent sysselsatte menn (se også artikkel om arbeid i denne utgaven av Samfunnsspeilet og Olsen 2004).

Det er noe høyere sysselsettingsandel blant etterkommere enn førstegenerasjonsinnvandrere i samme alder (16-74 år). Det er også noe høyere sysselsetting blant kvinnelige etterkommere enn blant førstegenerasjonskvinner. I antall utgjør imidlertid de sysselsatte etterkommerne bare 7 800 personer per 4. kvartal 2004, og over halvparten av disse er mellom 16 og 25 år. Dette er med andre ord en ung befolkningsgruppe og mange vil derfor være under utdanning og utenfor arbeidsmarkedet.

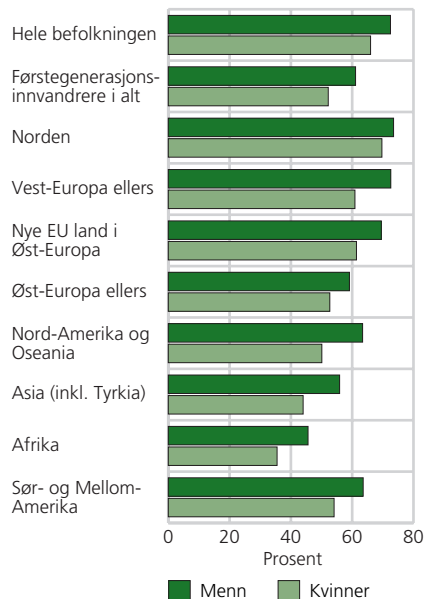
Sysselsettingen øker for ikke-vestlige innvandrere med økt botid

Økt botid gir imidlertid høyere sysselsettingsandel. Blant de ikke-vestlige innvandrerne øker sysselsettingsnivået i grupper med botid over fire år. I gruppene med botid på over sju år flater sysselsettingsnivået ut for de fra Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa, mens det fortsatt øker for de fra Asia og Afrika. For gruppene med botid sju år og mer, har det vært en nedgang i andelen sysselsatte med bakgrunn fra Norden, Vest-Europa ellers og nye EU-land i Europa, mens det er en svak økning i de øvrige. Dette har trolig sammenheng med høye andeler eldre blant innvandrere fra vestlige land, Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa (figur 6).

Ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert i lavinntektsgruppen

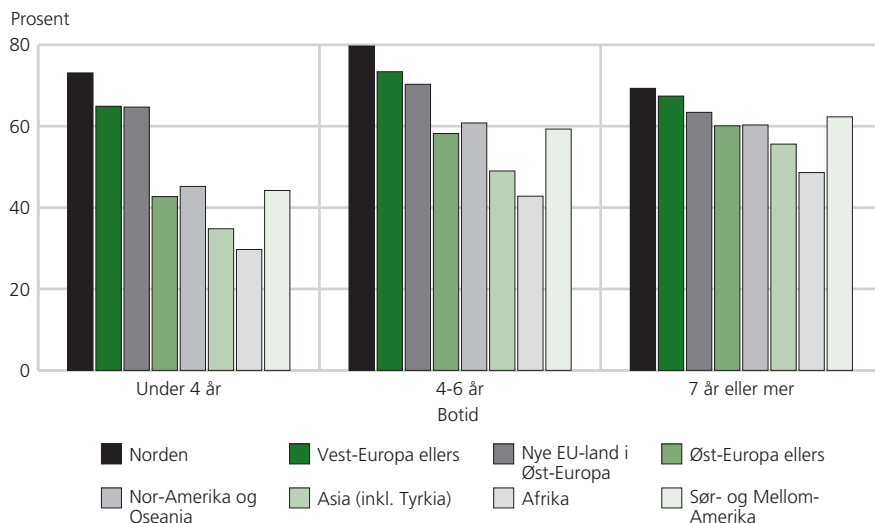
Lav yrkestilknytning fører også til at mange ikke-vestlige innvandrere havner under lavinntektsgrensen. Manglende yrkesinntekt kompenseres med ulike overføringer (Kleven og Kirkeberg 2004). Innvandrere med bakgrunn fra Norden og Vest-Europa har sammensetningen av inntekt på linje med gjennomsnittet for befolkningen ellers, mens innvandrere fra ikke-vestlige land har størst andel overføringer. Somaliere og irakere er klart mest avhengig av sosialhjelp og har de laveste inntek-

Figur 5. Andel sysselsatte, etter kjønn og landbakgrunn i prosent av befolkningen 16-74 år. 4. kvartal 2004

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Andel førstegenerasjonsinnvandrere som er sysselsatte, etter landbakgrunn og botid. 4. kvartal 2004

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

tene. Dette har en klar sammenheng med at disse gruppene har kort botid i Norge (se også artiklene om inntekt og sosial trygghet i denne utgaven av Samfunnsspeilet).

Yrkesinntektens andel av innvandrersfamilienes samlede inntekt øker med økende botid. Om vi ser nærmere på ikke-vestlige innvandrerpår med barn, utgjorde yrkesinntekten 77 prosent av familiens samlede inntekt i 2002 for de som har bodd i Norge i mer enn ti år. For tilsvarende familier med fem års botid var yrkesinntektens andel på 72 prosent, mens familier med kun to års botid hadde en andel på 59 prosent. Enda tydeligere er det for par med flyktningbakgrunn (se mer i Kleven og Kirkeberg 2004).

Andelen som eier bolig særlig påvirket av botid

De aller fleste uten innvandrerbakgrunn bor i eid bolig (84 prosent), enten gjennom sameie eller som selveier (73 prosent) eller borettslag/aksjeselskap (11 prosent) (tall fra Folke- og boligtellingsen 2001). Blant vestlige innvandrere er det om lag to av tre som eier boligen, flere blant de gruppene der mange har lang botid (danske) enn i grupper der mange har kort botid (svenske). For ikke-vestlige innvandrere er det store variasjoner (Østby 2004b). Innvandrergupper der mange har kort botid har svært lav eierandel. Innvandrere med bakgrunn fra Somalia har så lav eierandel som 24 prosent, og Irak 19 prosent. Andre innvandrergupper har vesentlig høyere eierandel, blant annet India (74 prosent), Sri Lanka (70 prosent) og Pakistan (67 prosent). Når vi ser hvordan eierandelen blant innvandrere i Norge skiller seg fra gjennomsnittet ellers i befolkningen, er det viktig å påpeke at andelen boligeiere i Norge til dels er mye høyere enn i andre land. Eierandelen kan kanskje ligne mer på opprinnelseslandets, og det å eie bolig kan kanskje vurderes ulikt i ulike kulturer (se også artikkel om boforhold i denne utgaven av Samfunnsspeilet).

Lavest valgdeltakelse blant ikke-vestlige innvandrere ...

Personer med innvandrerbakgrunn bruker i mindre grad stemmeretten sin enn befolkningen ellers. Mens valgdeltakelsen ved lokalvalget i 2003 blant norske statsborgere med vestlig bakgrunn var på 64 prosent, var valgdeltakelsen for de med ikke-vestlig bakgrunn på 36 prosent (se Lysø 2004). Utenlandske statsborgere hadde en valgdeltakelse på 35 prosent. Blant utenlandske statsborgere med ikke-vestlig bakgrunn var valgdeltakelsen på 25 prosent, blant vestlige statsborgere var den på 39 prosent.

Valgdeltakelsen øker med alder og botid både for norske statsborgere med innvandrerbakgrunn og utenlandske statsborgere. Innvandrere med lang botid (30 år og over) har høyere valgdeltakelse enn gjennomsnittet for hele befolkningen. (Se også artikkelen om sosial og politisk deltagelse i denne utgaven av Samfunnsspeilet.)

... men innvandrere er bra representert i enkelte kommunestyre

Det er rimelig å konkludere med at ikke-vestlige innvandrere er underrepresentert til kommunestyrene, når vi ser på antallet valgte representanter til kommunestyrene etter valget i 2003. Dersom vi trekker inn tall for den enkelte kommune, må bildet nyanseres. Etter kommunestyrevalget i 2003 hadde 26 kommuner en høyere andel kommunestyrerepresentanter med ikke-vestlig bakgrunn enn andelen ikke-vestlige innvandrere i befolkningen skulle tilsi. Mange av disse kommunene er store kommuner med mange ikke-vestlige innvandrere; i disse kommunene bodde 44 prosent av de ikke-vestlige

innvandrerne. I de resterende 408 kommunene var ikke-vestlige innvandrere underrepresentert, men mange av disse kommunene har få innbyggere og få ikke-vestlige innvandrere; i disse bodde 56 prosent av dem (jamfør Tronstad og Aalandslid 2005).

Større lovbruddsbelastning blant ikke-vestlige innvandrere

Ut fra anmeldelsene til politiet er personer med en ikke-vestlig innvandrerbakgrunn betydelig mer utsatt for lovbrudd enn andre. Spesielt stor forskjell er det i utsatthet for voldslovbrudd, hvor andelen blant ikke-vestlige innvandrere er nesten tre ganger høyere enn blant personer uten innvandrerbakgrunn (10,3 og 3,8 per 1 000 innbyggere i 1998).

Personer med ikke-vestlig bakgrunn er også overrepresentert i statistikken over gjerningspersoner. Hvor stor overrepresentasjonen er, varierer ut fra hvilke grupper i innvandrerbefolkningen - og befolkningen ellers - vi snakker om. Samlet sett ble 4,7 prosent av befolkningen med norsk bakgrunn og 6 prosent av den ikke-vestlige befolkningen straffet for ett eller flere lovbrudd i 2002. Her må vi imidlertid ta høyde for innvandrerbefolkningens fordeling etter alder, kjønn og bosted, som kan forklare noe av overrepresentasjonen. Overrepresentasjonen finner vi for de fleste lovbruddsgrupper, men i 2002 ble ikke-vestlige innvandreres andel av alle straffede høyest for voldslovbrudd. (Se mer i artikkelen om kriminalitet i denne utgaven av Samfunnsspeilet.)

Innvandrerbefolkningen er en sammensatt gruppe

Innvandrerbefolkningen er ikke en homogen gruppe, og, som befolkningen ellers, består den av mange ulike individer. Vi har her sett på noen likheter og forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og befolkningen ellers, og mellom ulike innvandrergrupper på sentrale samfunnsområder. Som vi har vist, skiller ikke nordiske og vestlige innvandrere seg nevneverdig fra befolkningen ellers i forhold til deltakelse i arbeidslivet og utdanningssystemet. Ikke-vestlige innvandrergrupper er derimot i mindre grad sysselsatte, har lavere inntekt og fullfører i mindre grad videregående opplæring. I hovedtrekk kan vi si at det med økt botid er større sjanse for at en person med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er sysselsatt, selv om det på tross av lang botid fortsatt i noen grupper er en større andel som ikke er sysselsatte enn i befolkningen ellers. For de som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, etterkommerne, ser det ut til at de i større grad tar utdanning sammenlignet med førstegenerasjonsinnvandrere. Med økt botid og over generasjoner ser det altså ut til at også ikke-vestlige innvandrere deltar på sentrale samfunnsområder på lik linje med befolkningen ellers.

For mer detaljerte beskrivelser av innvandring og innvandrere, se for eksempel Lie 2004, Tronstad 2004 og Østby 2004a og 2004b. Se også <http://www.ssb.no/innvandring/>.

Referanser

Fjeldseth, Trude (2004): Utdanning, i *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Forgaard, Tanja Seland og Minja Tea Dzamaija (2004): Innvandrerbefolkningen, i *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Kleven, Laila og Mads Ivar Kirkeberg (2004): Inntekt, i *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Lie, Benedicte (2004): *Fakta om ti innvandrergrupper i Norge*, Rapport 2004/14, Statistisk sentralbyrå.

Lysø, Arvid Olav (2004): Valgdeltagelse, i *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Tronstad, Kristian Rose (2004): *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Tronstad, Kristian Rose og Vebjørn Aalandslid (2005): Norske kommunestyrer - Er ikke-vestlige innvandrere underrepresentert?, *Samfunnsspeilet* 1, 2005, Statistisk sentralbyrå.

Olsen, Bjørn (2004): Arbeid, i *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Østby, Lars (2004a): Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi, Notater 2004/65, Statistisk sentralbyrå.

Østby, Lars (2004b): Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår, Notater 2004/66, Statistisk sentralbyrå.

Lenker:

<http://www.ssb.no/innvandring/>

<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>

<http://www.ssb.no/emner/02/02/20/innvutv/>

<http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/>

<http://www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/>

<http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/>